

Řekni, jak se šveliká

LENKA KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Málokomu se podaří vymyslet slovo, které rychle pronikne do běžného užívání a o pár dekád později je oficiálně zahrnuto do největšího slovníku. V roce 1954 se to podařilo spisovatelce Sylvii Wrightové se slovem *mondegreen*. V časopise Harper's Bazaar se svěčila, jak jí v dětství uchvacovala balada, kterou jí předčítala maminka. Hrdina Earl o'Moray je zabit a sloka končí „and laid him on the green“ (položili ho na trávník). Ona však rozuměla *and Lady Mondegreen* a celá léta si romanticky představovala, že hrdina zemřel spolu se svou milou toho jména.

U nás neznámější mondegreen alias přeslech je asi *Hrdý Budžes*. Zapátala jsem mezi přáteli, jaké přeslechy se přihodily jim, a sešla se úžasná sbírka. Frekvencí jednoznačně vede *půrko* (a to *půrko za tolar*), oblíbený je i čpící podkoník ze Zelených plání. Zajímavou pestrost poskytuje Jožin z bažin. I já jsem si myslela, že *Zbážin* je Jožinovo přijmení, ale nejinspirationějším se ukázal verš „kouše, saje, rdousí“. Kamarádka T. P. si představovala, že jakási Koušesa rdousí Jožina a Zbažina (*Koušesa je rdousí*). E. M. zase vytvořila podivuhodný konstrukt *Kouše, sa je rdoucí* v domnění, že „sa“ je zdůrazňující částice, něco jako „ba“, přestože nechápala, co je to *být rdoucí*. Je fascinující, že jazyková imaginace je schopna přijmout vzorce mnohem spletitější, než je originál!

Písničky jsou vůbec pro přeslechy živnou půdou. Moje přítelkyně V. J. v písničce Petra Muka slyšela *Mám víc než krupier – stíny za krkem...*

Roztomilý příspěvek do této skupiny (špatně pochopená hranice slov) představuje výzva J. Š. „ukaž, jak seš veliká!“, kdy její muž nechápal, proč má jejich batole ukázat, *jak se šveliká* (šveliky, šveliky...). J. J. zase až v patnácti letech odhalil, co je to *osmoutěčka* (sluníčko... letí hledat osmou tečku). Do třetice poetického – víte, jaká bytost je *kěšlavička*? Maminka O. B. o ní slychala v dechovce: „Kěž, lavičko, kéž bys promluvila...“

Písničky jsou vůbec pro přeslechy živnou půdou. V. J. v písničce Petra Muka slyšela *Mám víc než krupier – stíny za krkem...* (stíny Sacré-Coeur). Zvláštní jazykovou komiku přinášejí přeslechy náboženské. Já sama se občas zamýšlím, co si naše děti odnášejí ze společně odříkávaných textů při katolické liturgii (asi málokterý rodič s dětmi probírá, jestli rozumějí každému slovu). Chápu to tak, že pro děti je hlavním prožitkem kolektivní recitování jakési „mantry“, která stmeluje společenství a dává sílu rituálu.

Právě fakt, že „tyto texty se nezpochybňují“, ovšem plodí množství úžasných přeslechů. Moji dceri prý dlouho vrtalo v hlavě, proč se Bohu Otci říká *Isin* (ve jménu Otce i Syna i Duchu Svatého). Jiným zase nepřišlo divné, že Ježíš trpěl *pod polským pirátem* (pod Pontským Pilátem). Jistý mladík dlouho věřil, že *Mérty* je značka nějakého úžasného alkoholu, a to díky zbožné písni „Ó pane, otevři mé rty, ať má ústa zvěstují tvou chválu“. Jedna paní prý ve starší liturgii špatně rozuměla slovu *hoden* a pronášela: *Pane, nejsem hotel, abys vešel pod mou střechu*. Takové přeslechy už ale mohou mít fatální důsledky pro náš světónázor!

GALERIE

Zastavený čas. Na jedno cvaknutí. Jako pečeť v paměti

Snímek autorské dvojice Michała Sitkiewicze a Pawła Sokołowského je vystaven na veletrhu PRAGUE PHOTO, který je otevřen do 26. dubna v Káfkově domě.

Díky vám, dobrolidé

Osobní výběr ze světového tisku

Natan Šaranski je známý muž – bývalý sovětský disident, izraelský politik, šéf Židovské agentury. Pro *Washington Post* napsal článek *Když Amerika zapomněla, že je Amerikou?*

Šaranski si pamatuje dobu, kdy Sovětský svaz vyhlásil doktrínu mírového soužití s kapitalismem, ale přesto poslal tu raketu na Kubu, tu tanky do Prahy, tu vojáků do Kábulu. Amerika reagovala po svém. Když jednala s Moskvou o obchodu, zrušení sankcí a udělení doložky nejvyšších výhod, Senát demokrata Henryho Jacksona trval na propojení hospodářských vztahů se svobodnou emigrací ze Sovětského svazu. Z lidských práv se stal jeden z pilířů helsinského procesu.

K Íránu se Amerika chová daleko smířlivěji. Když byli v roce 2009 v Teheránu potlačeni rebelující studenti, prezident Obama řekl, že zapojení teokratického režimu je důležitější než jeho změna. Ten posun pramení podle Šaranského ze ztráty morální sebedůvěry. Když Washington jednal s Moskvou, cítil morální nadřazenost svého systému nad sovětským. Cítil, že mluví jménem svobodného světa jako celku. Dnes jen zmínit nadřazenost jednoho systému nad druhým působí jako relikv koloniální minulosti. I proto je pro Obamovu zemi Írán de facto rovnocenným partnerem.

Na tribuně přehlídky v Moskvě nebude 9. května nabit. Jako zatím poslední odřekl účast premiér Benjamin Netanjahu. Zajímavé. Jakkoliv je Izrael spjat s USA, nikdy nepůsobil protirusky. Platí to i pro vztah k rusko-ukrajinskému konfliktu, píše Tova Lazaroffová v deníku *The Jerusalem Post*. Navíc Izrael nikdy nezpochybnil ruské zásluhy na porážce nacistů či osvobození Osvětí. Teď ho však znepokojuje prodej protiletadlového systému S-300 Íránu. Netanjahu má ale v záloze i další argument pro neúčast na přehlídce: 9. květen připadne na sobotu a iz-

ZBYNĚK PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Je určité správné hájit dobro. „Dobročlověk“ ale věří, že boj za to, co on sám pokládá za dobro, ho osvobozuje od mezilidských ohledů i civilizačních pravidel.

raelští politici zpravidla nenarušují klid šabatu účastí na veřejných ceremoních. Škoda že totéž nenapadlo prezidenta Zemana. Ve Washingtonu přece řekl: „Já jsem Žid.“ Pak mohl v Praze prostě dodat, že na přehlídku nepůjde, neboť drží šábes, a ušetřit si různé spekulace.

Někdy má smysl číst i starší noviny. Třeba švýcarské *Basler Zeitung* z konce března, kde Hansjörg Müller připomíná 200 let od narození Otto von Bismarcka.

Müller líčí janusovskou tvář kancléřem Bismarckem sjednoceného Německa. Byla to země piklauben, v níž udávali politický tón junkeři, ale i země, která předstihla Anglii v průmyslu a jejíž vědci si nárokovali lví podíl Nobelových cen. Byla to jakási Amerika Evropy, jejíž Chicago a Detroit ležely v Porúří, Yale a Stanford v Göttingenu a Heidelbergu. Ta země musela sousedům připadat hro-

zivá a vlastním obyvatelům moderní i feudální zároveň. Jenže v sobě měla politickou konstrukční chybu: kancléř byl odpovědný jen císaři, ne parlamentu. I zásadnější otázka zůstala nezodpovězena: v čem spočívá role Německa v Evropě? Jisté je, že nový stát narušil mocenskou rovnováhu na kontinentu.

Ta situace ohromujícím způsobem připomíná dnešek, tvrdí Müller. I dnes sledujeme pokus o to, zdánlivě všemocnou Spolkovou republiku jakoby rozpustit členstvím v Evropské unii a eurozóně.

Označil vás někdy někdo v diskusi za fašouna? Není to vzácné. Ale dá se s tím elegantně vypořádat, jak dokládá Harald Martenstein v týdeníku *Die Zeit*.

„Myslím, že jsi fašista,“ píše mu čtenář, „proč se neobrátíš tam, kam patříš?“ Popudil ho novinářův názor, že heslo „Islám patří k Německu“ je samo o sobě bezobsažné. „Milý Haralde S.,“ odpovídá Martenstein, „zřejmě ani netušíte, že ve své antifašistické vášni doporučujete právě ty metody, které fašistické systémy používaly vůči svým kritikům: každý tam, kam patří. Ale žádný strach, Haralde. Pro mě nejste nácek. Jste dobročlověk.“

Dobročlověk je novotvar, ale podle Martensteina rozhodně neurážlivý: „Popisuje prostě jistý typ, pro který musí existovat výraz.“ Je určité správné hájit dobro. Dobročlověk ale věří, že boj za to, co on sám pokládá za dobro, ho osvobozuje od mezilidských ohledů i civilizačních pravidel. Že je mu dovoleno urážet, ponižovat, ba uchýlit se k násilí. „Žádná potřeba kromě pohlavního pudu neurčuje konání člověka tolik jako touha po morální převaze,“ napsal Franz Werfel. Sám Martenstein považuje dobrolidství za nebezpečné proto, že vede lidi k podlosti, domýšlivosti a bezohlednosti: „Všichni bychom se měli místo toho raději věnovat trochu více pohlavnímu pudu.“

K tomu už není co dodat.

Lekce z divočiny

MAREK VÁCHA
genetik a teolog

VĚDECKÁ LEKCE

Ranger byl velmi přátelský. Připomněl, že celá oblast bažin Everglades National Park, zde, na samém konci Floridy, má zvláštní režim. Tábořit tedy sice nelze úplně kdekoli, ale rád nám prý pomůže s výběrem dobrého místa. Studujeme s jeho pomocí mapu a nakonec volíme ostrůvek s podivuhodným názvem Rabbit Key – Králíčí ostrov.

Ranger si nás poznamenal a začal mluvit o možnostech i rizicích plavby na kanoích v bludišti říčních ramen. „Tady máte rozpis přílivů a odlivů pro následující tři dny. Když pojedete teď odpoledne, hodně se napádlujete, lepší je počkat na odliv. Cestu zpět zase naplánujte na příliv, který vás vyveze až sem. Na ostrůvku je přenosná chemická toaleta, využijte ji. Oheň si dělejte, kde chcete, při odjezdu ale ohniště zahlaďte a topte jen mrtvým dřevem. Dejte si pozor na mývaly, nejenže se vám budou chtít dostat do potravin, nýbrž rozkousávají i plastové lahve s vodou, tak na ně dejte pozor. Tu a tam potkáte v síti kanálů rybaře, kteří vám poradí nebo pomohou, kdyby bylo třeba. Zítra dejte pozor na silný vítr, jinak je předpověď dobrá.“

Hispanka z půjčovny se jen zeptala, zda jsme kanoem vytáhli dostatečně vysoko na břeh. Tím pro ni věc skončila. Žádná kontrola, žádné papíry. Slovo.

Pozoruhodné. Bylo vidět, jak moc nám ranger chce pomoci. Zadal jsem do GPS souřadnice ostrova, pak jsme zaplatili deset dolarů na ochranu floridské přírody a sedli do kanoí. Cíl jsme našli. Bylo to krásné, naprosto osamělé místo. Američtí ústřičníci *Haematopus palliatus*, mangrovové porosty, ibisi, bahňáci druhů, které jsem nedokázal určit, a všudypřítomní orlovci říční, známí od nás. Do toho překrásní a nebojácí rybáři království, večerní ohně, písčiny a západ slunce. Na pobřeží četní ostrorepi, které jsem do té doby znal jen z učebnic. Při odjezdu jsme tábořiště uklidili tak, že by ani nejlepší ranger nepoznal, kde jsme byli. Ne proto, že bychom museli, spíš z úcty k přírodě a z radosti, že nás tam hostila.

Příliv postupoval přesně podle rozpisu a spláchl nás zpět tak, že jsme ještě pohodlně propluli kolem lovicích pelikánů. Hispanka z půjčovny loďek se jen ubezpečila, že jsme nechali pádla v lodi a vytáhli jsme kanoem dostatečně vysoko na břeh. Tím věc považovala za vyřízenou. Žádná kontrola, žádná prohlídka ani výzkum o stavu závad, žádné papíry. Slovo.

Člověka nemůže nenapadnout srovnání s domovinou: stalo se to už dávno, těsně před revolucí. Na Šumavě mě ochránáři s dalekohledy pozorovali, jestli neudělám krok mimo cestu. A když na to opravdu došlo, hnali se ke mně s křikem a pokutovým bločkem. Shodou okolností to bylo právě v místě, kam za několik let vjela těžká technika a stromy srovnala se zemí. Takové lekce si člověk zapamatuje na celý život. A i když se mnoho a na mnoha místech od té doby změnilo k lepšímu, děje se to zoufale pomalu.

Cestou na letiště jsme snili, že třeba jednou, v budoucnu, i při vstupu do našich CHKO nebo národních parků člověk potká sympatického rangersa, který poradí co a jak. Za těch deset dolarů by to stálo.